

Viite: OKM120:00/2014

23.9.2016

Asia: Lausuntopyyntö opetus- ja kulttuuriministeriön valmistelemasta hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi yleisistä kirjastoista ja opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry (jäljempänä JHL) kiittää mahdollisuudesta lausua uuteen kirjastolakiin ja lausuu siitä seuraavaa.

Yleistä

Ehdotetun lain keskeisinä tavoitteina on edistää väestön yhdenvertaisia mahdollisuuksia sivistykseen ja kulttuuriin, tiedon saatavuutta ja käyttöä, lukemiskulttuuria ja monipuolista lukutaitoa, mahdollisuuksia elinikäiseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen sekä aktiivista kansalaisuutta ja demokratiaa. Laki korostaa yleisen kirjaston yhteiskunnallista tehtävää ja toimintaa.

Esityksellä ei ole vaikutuksia valtion tai kunnan viranomaisten toimintaan. Valtio vastaa edelleen yleisiä kirjastoja koskevasta valtakunnallisesta kirjastopolitiikasta ja sen kehittämisestä. Valtion alueellisena hallintoviranomaisena toimii nykyiseen tapaan aluehallintovirasto.

Kunnat puolestaan vastaavat jatkossakin yleisen kirjaston toiminnan järjestämisestä. Kunta voi järjestää yleisen kirjaston toiminnan itse tai yhteistyössä toisten kuntien kanssa tai muulla tavoin. Esitys ei lisää kuntien tehtäviä nykyisestä.

Henkilöstön asema

Lain 16 §. säädetään henkilöstön osaamisesta ja johtamisesta ja kelpoisuusvaatimuksista. Pykälän 1 momentin mukaan yleisellä kirjastolla tulee olla riittävä määrä kirjasto- ja informaatioalan koulutusta saanutta ja muuta henkilöstöä. Asiantuntijatehtävässä toimivalta edellytettäisiin pääsääntöisesti soveltuvaa korkeakoulututkintoa.

Pykälän 2 momentin mukaan kunnan kirjastolaitosta johtavalta vaadittaisiin virkaan tai tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto, johtamistaito ja hyvä perehtyneisyys yleisten kirjastojen tehtäviin ja toimintaan.

Henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia koskevat muutokset lisäävät esityksen mukaan kunnan toimintavapautta ja keventävät henkilöstörakennetta koskevia velvoitteita. Lain perustelujen mukaan muutokset edistäisivät kunnan mahdollisuuksia rekrytoida henkilöstöä aiempaa joustavammin ja tarkoituksenmukaisemmin.

Kirjaston nykyisen henkilöstön asemaan esityksellä ei ole vaikutusta. Henkilö, joka on otettu virkaan tai työsopimussuhteeseen ennen ehdotetun lain voimaantuloa, olisi edelleen kelpoinen kyseiseen virkaan tai työsuhteeseen. JHL pitää tätä linjausta välttämättömänä ja oikeana.

Hallituksen esityksen perustellaan lisäävän tasa-arvoa siten, että joustavien kelpoisuusehtojen nähdään houkuttelevan aiempaa enemmän miespuolisia hakijoita. JHL pitää tavoitetta hyvänä, mutta perustelua erikoisena ja muistuttaa, että samasta työstä on maksettava sama palkka riippumatta siitä, tekeekö sitä nainen vai mies. Tulevalla kelpoisuusehdon joustavoittamisella ei saa tavoitella eroja palkkaukseen niiltä osin, kun tehtävät ovat eri henkilöillä samat.

Henkilöstö ja osaaminen

Lain tavoitteena on, että digitaalisten teknologioiden hyödyntäminen muuttaa yleisten kirjastojen palveluprosesseja, vähentää rutiinivaikeuksia sekä mahdollistaa kirjaston henkilöstön työn painottumisen asiantuntemusta ja vuorovaikutusta edellyttäviin tehtäviin. Henkilöstön asiantuntemuksessa korostuu aineisto- ja sisältöosaamisen lisäksi asiakastarpeiden ja toimintaympäristön tuntemus. Perinteisten kirjasto- ja tietopalvelujen rinnalle on tullut kaikenikäisten sekä eri kieli- ja kulttuuritaustoja edustavien kirjaston käyttäjien ja käyttäjäryhmien monipuolisten lukutaitojen sekä tietoon pääsyn tukeminen.

Edellä kuvatun muutoksen vuoksi kirjaston henkilöstöltä edellytetään aiempaa laajempaa ja syvempää ohjauksellista osaamista sekä tieto- ja kulttuurisisältöjen tuntemusta ja hallintaa. Kirjaston toiminnasta vastaavan johtajan osaamisessa puolestaan korostuu johtamistaito, muutoksenhallinta, kumppanuuksien rakentaminen sekä hyvät yhteistyö- ja verkostoitumistaidot.

JHL haluaa kiinnittää huomion henkilöstön osaamisen vahvistamiseen. Kunnilla ja valtiolla tulee olla vahva velvollisuus osaltaan huolehtia henkilöstön osaamisen vahvistamisesta ja ylläpitämisestä. Henkilöstölle on annettava mahdollisuus, ja heitä on kannustettava tarvittaessa lisäkoulutukseen.

Kirjastojen tehtävät

Lakiesityksen mukaan yleisen kirjaston tehtävänä olisi ylläpitää monipuolista ja uudistuvaa kokoelmaa. Jokaisella yleisellä kirjastolla tulisi olla kokoelma, joka käsittäisi sekä kirjaston hankkimat ja käyttöön asettamat fyysiset aineistot että sähköisten aineistojen käyttöoikeudet.

JHL haluaa kiinnittää tässä yhteydessä huomiota pienten kirjastojen asemaan. Kirjastoja sijaitsee myös niin sanotuilla syrjäkylillä, jossa ei ole suurten kaupunkien kirjastojen tapaan laajoja verkostoitumismahdollisuuksia. Isona kysymyksenä nouseekin esille se, miten nämä pienet kirjastot kykenevät selviämään näin laajasta kokoelmavastuusta teknisesti ja fyysisesti.

Kirjastojen tehtävä kulttuurin vaalijana on merkittävä. Lakiesitys edellyttää, että mm. tekniset laitteet ja järjestelmät ovat ajan tasalla. Kirjastojen riittävästä resursoinnista tulee huolehtia. Tämä tarkoittaa sekä taloudellisia ja toiminnallisia edellytyksiä että henkilöstön osaamisen vankentamista.

Hallituksen tulee seurata kirjastojen selviytymistä niille asetetuista tehtävistä ja tarvittaessa erillishoidetuksella varmistaa koko kirjasto- ja tietopalveluhenkilöstön digivalmiuksien kehittäminen, sekä asiakkaiden opastamiseen liittyvä osaaminen.

Kirjaston käyttäjät

Uusi pykälä (12 §) kirjaston käyttäjän velvollisuuksista on tärkeä. Kun kirjastojen asemaa kansalaisten kohtaamispaikkana vahvistetaan, on olennaista, että lain tasolla todetaan pelisäännöt. Pohdintaa aiheuttaa kuitenkin se, miten käytösäännöistä viestitään asiakkaiden kanssa ja kuka on lopulta oikea taho langettamaan mahdollisia käyttökieltoja. Käyttökielto on puuttumista kansalaisen perusoikeuksiin, kun rajoitetaan pääsyä julkisiin tiloihin. Käyttökiellon tulee aina olla perusteltu viranomaispäätös, josta voi valittaa.

Helsingissä 23.9.2016

Päivi Niemi-Laine

puheenjohtaja

Håkan Ekström

toimialajohtaja

Lisätiedot: sopimustoimitsija Reetta Kuosmanen, reetta.kuosmanen@jhl.fi, p. 050 461 9301
erityisasiantuntija Minna Salminen, minna.salminen@jhl.fi, p. 050 445 5350